

PROBLEMATYKA PRACY WYCHOWAWCZO-OPIEKUŃCZEJ SZKOŁY POWSZECHNEJ IM. S. STASZICA W TUCHOWIE W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Paweł Juško

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Streszczenie: Praca dotyczy roli zagadnienia wychowawczo-opiekuńcze w pracy dydaktycznej szkoły powszechnej w Tuchowie w okresie międzywojennym. Organizowano uroczystości rozbudzające w wychowankach uczucia patriotyczne, propaństwowe i religijne, okolicznościowe imprezy oraz wycieczki wychowawczo-dydaktyczne. Zakładano w szkole koła organizacji uczniowskich. Kształtowano postawy obywatelskie i przygotowywano do życia w społeczeństwie. Dla najuboższych dzieci organizowana była pomoc materialna w postaci: dożywiania, zakupu ubrań, butów, podręczników, a także pomocy niezbędnych do nauki. W tuchowskiej szkole powszechnej funkcjonowała również świetlica szkolna. Uczniowie uczestniczyli w nabożeństwach w kościele.

Słowa kluczowe: edukacja powszechna, praca wychowawczo-opiekuńcza, miasto Tuchow

W Polsce w okresie międzywojennym ważną rolę w procesie nauczania odgrywały zagadnienia wychowawczo-opiekuńcze, jako integralna część pracy dydaktycznej szkół. Celem pracy dydaktycznej i wychowawczej nauczycieli było wytworzenie u uczniów jako przyszłych obywateli przeświadczenia, że ich działania służą państwu, które jest dobrem wspólnym. Zapisy statutu szkoły powszechnej wyraźnie stwierdzały, iż winna ona realizować założenia wychowania państwowego opartego na poszanowaniu pracy, narodowej kultury i tradycji, wartościach czynów² wielkich Polaków, a także wartościach chrześcijańskich¹.

O realizacji programu wychowania decydował kierownik wraz z gronem nauczycielskim szkoły. Nauczyciele w trakcie jego realizacji powinni wykazywać się życzliwym i opiekuńczym stosunkiem do uczniów oraz dbać o ich zdrowie i bezpieczeństwo. Ponadto powinni dawać osobisty przykład, opiekować się organizacjami szkolnymi, a także utrzymywać ścisły kontakt z rodzicami².

¹ W. Gałęcki, *Najważniejsze zagadnienia wychowawcze w dzisiejszej szkole powszechnej*, Dz. Urz. KOSK, 1937, nr 7, poz. 94, s. 200–206.

² *Statut publicznych szkół powszechnych siedmioletnich*. Załącznik do rozporządzenia Ministra W RiOP z dnia 21 listopada 1933 r. Dz. Urz. Min. W RiOP, 1933, nr 14, poz. 194, par. 62.

W procesie pracy wychowawczej szczególną rolę odgrywał przykład własnej postawy i postępowania nauczycieli. Chcąc osiągnąć w procesie dydaktycznym wartości wychowawcze, uczący musieli więc dobierać przekazywane treści i dostosowywać je do poziomu nauczania oraz wykazywać pozytywny stosunek do wykonywanej przez siebie pracy.

Szkoła Publiczna Powszechna w Tuchowie pod względem organizacyjnym funkcjonowała do roku szkolnego 1924/25 jako 5-klasowa. W 1926 r. została ona przekształcona na 7-klasową. Po wprowadzeniu reformy jędrzejewiczowskiej uzyskała III stopień organizacyjny. Nauczycieli przez cały omawiany okres było 10.³

Cele wychowawcze nauczyciele mogli osiągać poprzez zakładanie w szkole organizacji młodzieżowych, organizowanie uroczystości o charakterze patriotycznym, propagujących postacie wybitnych Polaków, przypominających wydarzenia historyczne oraz budzących świadomość narodową i propaństwową u uczniów, przygotowywanie imprez artystycznych, wycieczek.

Niezwykle ważne były imprezy organizowane dla środowiska. Służyły one nawiązaniu kontaktów i właściwych relacji z rodzicami i lokalną społecznością. W założeniu miały wzbudzać w nich zainteresowanie problemami szkoły i zachęcać do jej wspierania poprzez różne formy pomocy. Jednak nawiązywanie takich kontaktów nie zawsze było łatwe. Na szczególne trudności napotykało na wsi i małych miasteczkach. Działania szkół powodowały, że rodzice zaczęli rozumieć potrzebę nawiązywania z nimi współpracy.

Szkoła tuchowska organizowała z okazji wydarzeń historycznych dużo imprez i uroczystości poświęconych rocznicom urodzin lub śmierci wybitnych postaci z panteonu tradycji narodowej. Uroczystości związane z wielkimi postaciami najczęściej dotyczyły marszałka Józefa Piłsudskiego, patrona szkoły Stanisława Staszica, króla Bolesława Chrobrego, poety Juliusza Słowackiego, św. Stanisława Kostki, gen. Józefa Bema, pisarza Henryka Sienkiewicza.

23 października 1924 r. rada pedagogiczna szkoły na wniosek kierownika podjęła uchwałę o uczczeniu wydarzenia, jakim było sprowadzenie do kraju zwłok twórcy Trylogii. Opracowany został plan uroczystości, na który składało się nabożeństwo żałobne odprawione przez szkolnego katechetę ks. Jana Fortunę oraz prelekcje nauczycieli w klasach, których tematem była osoba, życie i działalność pisarza⁴.

³ M. Falski, *Szkoły Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1925/26*, Warszawa 1927, s. CLIV–CLXIX; tenże, *Szkoły Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1930/31*, Warszawa 1933, s. 383–385; Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.); Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.)

⁴ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), b. s.

Systematycznie w szkole odbywały się uroczystości z okazji imienin marszałka Józefa Piłsudskiego, a po jego śmierci 12 maja 1935 r. – z kolejnymi rocznicami tego wydarzenia. Miały one szczególnie podniosły charakter. Na przebieg takiej uroczystości składały się: nabożeństwo, poranek z okolicznościowym referatem, śpiewy patriotycznych pieśni. Na przykład podczas obchodów imieninowych Marszałka w 1929 r. kierownik szkoły Adolf Wojtanowski wygłosił referat pt. „Józef Piłsudski jako twórca wojska polskiego”⁵. Często współorganizatorem tych uroczystości był Związek Strzelecki. Oprócz szkoły odbywały się one również w budynku miejscowego „Sokoła”. W roku 1931 w ramach obchodów święta Marszałka wysyłane zostały do Niego od miejscowej dziatwy i nauczycieli kartki z życzeniami imieninowymi⁶.

Grono pedagogiczne, świadome osiągnięć Stanisława Staszica na gruncie oświaty, uchwaliło na posiedzeniu rady w dniu 20 stycznia 1926 r. uczcić setną rocznicę śmierci wielkiego Polaka, nadając miejscowej szkole jego imię⁷. Ważnymi uroczystościami odbywającymi się w szkole były imprezy organizowane z okazji święta jej patrona. Ponadto w każdej klasie wisiał na ścianie życiorys księdza Staszica, a nauczyciele odpytywali uczniów z jego znajomości.

Biorąc pod uwagę wydarzenia historyczne, najczęściej uroczystości obchodzono rocznicę Konstytucji 3 Maja, powstania listopadowego, styczniowego oraz odzyskania niepodległości przez Polskę.

10 i 11 listopada 1928 r. w szkole odbyły się uroczystości z okazji 10-lecia istnienia II Rzeczypospolitej. Ich plan przewidywał uroczyste nabożeństwo, okolicznościowy poranek, pochód uczniów, a także obsadzenie jednej z okolicznych dróg wjazdowych do Tuchowa drzewkami owocowymi, co zresztą odłożono do wiosny⁸. Obowiązki związane z przygotowaniem powyższych uroczystości, grono nauczycielskie rozłożyło między siebie w następujący sposób: okolicznościowe przemówienia przygotował i wygłosił kierownik Adolf Wojtanowski, nauką i kierowaniem śpiewami wykonywanymi przez uczniów zajęli się Leopold Kluger i Stanisław Wiatr, wyborem deklamacji i przygotowaniem uczniów do ich wygłoszenia – Jadwiga Klugerowa i Maria Rudnicka, odpowiednim udekorowaniem sali i budynku szkolnego – Henryka Moskalowa i Karol Frączkiewicz⁹.

Rocznice uchwalenia Konstytucji 3 Maja szkoła organizowała w sposób bardzo uroczysty. Program szkolny, na który składały się deklamacje patrioty-

⁵ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 119.

⁶ Tamże, b. s.

⁷ Tamże, s. 28.

⁸ Tamże, s. 104–105.

⁹ Tamże.

cznych wierszy oraz śpiewy narodowych pieśni, takich jak: „Witaj majowa jutrzeńko”, „Za tą głębią”, „Rotę”, włączany były w ogólne obchody organizowane przez władze samorządowe oraz Towarzystwo Szkół Ludowych¹⁰.

W szkole oprócz imprez o charakterze państwowym odbywały się również uroczystości o treści religijnej. Często okazją do organizowania takich uroczystości były wizytacje parafii przez biskupów tarnowskich. 4 czerwca 1926 r. dzieci szkolne witały uroczyście przybyłego do Tuchowa dostojnika tarnowskiego Kościoła, biskupa Edwarda Komara¹¹. Z kolei 5 września 1931 r. o godzinie 8 rano dzieci z tuchowskiej szkoły powszechnej uczestniczyły w nabożeństwie żałobnym za spójność duszy ministra oświaty Sławomira Czerwińskiego¹². Wszystkie nabożeństwa, w których uczestniczyli uczniowie tuchowscy zawsze kończyły się odśpiewaniem pieśni *Boże coś Polskę*.

W dniu 20 maja 1922 r. obchodzono w wyjątkowej, patriotycznej atmosferze uroczystości ku uczczeniu emigracji polskiej w Ameryce. Jej program został przyjęty przez kierownika i nauczycieli na konferencji rady pedagogicznej 10 maja tego roku. Oto jego protokolarny zapis:

„... 1) o godzinie 9 tej, w dniu 20 maja odbędzie się nabożeństwo żałobne, za dusze tych którzy za wolność Ojczyzny życie złożyli w ofierze, 2) po nabożeństwie zbiorą się wszystkie klasy poczynawszy od trzeciej w wielkiej sali i zebranie zagai p. Kierownik, 3) wykład o emigracji wypowie p. Rudnicka, 4) deklamację: »Na jedność tułaczy« wygłosi Kadenoszkówna, uczennica VI kl., 5) odczytania *Latarnika* podejmie się p. Kluger, 6) deklamację: »Chór« wygłosi Kmak, uczeń VI kl., 7) deklamację: »Powrót« wygłosi Misiówna, uczennica IV kl.»¹³

Oprócz imprez budzących u uczniów uczucia patriotyczne i religijne oraz kształtujących ich świadomość narodową, odbywało się także szereg innych uroczystości np.: Tydzień Szkoły Powszechnej, Dzień Oszczędności, Dzień Tępienia Chwastów, Dzień Matki, Miesiąc Śląska, Święto Morza, Tydzień Lotniczy, Święto Książki, Mikołajki, choinka itp. Obchodzono je w formie poranków lub wieczornic, na program których składały się deklamacje wierszy, solowe lub zbiorowe śpiewy, referaty, obrazki sceniczne. Te ostatnie były bardzo często wystawiane w szkole przy okazji różnych imprez bądź grane samodzielnie jako szkolne przedstawienia.

Niektóre z wymienionych wyżej świąt dawały powód do niezwykle praktycznych działań. Mianowicie w Dzień Tępienia Chwastów z uczniów wyższych oddziałów tworzone kilkusobowe zespoły, które zajmowały się wyszukiwaniem

¹⁰ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), strony różne.

¹¹ Tamże, s. 37.

¹² Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

¹³ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 137.

obszarów zachwaszczonych, a następnie ich oczyszczaniem. Z wyników swojej pracy zespoły składały sprawozdania opiekunom swoich oddziałów¹⁴.

W szkole im. Stanisława Staszica w dniu 30 listopada 1919 r. uczniowie wystawili sztukę pt. *Kazimierz Wielki*, a w maju 1922 r. tuchowscy harcerze wystali przedstawienie pt. *Za Polskę*, które było jednym z punktów programu obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Rozprowadzaniem biletów na przedstawienie w cenie 20 marek, zajęli się nauczyciele, a dochód zasilił skromny budżet szkoły¹⁵. Z kolei w czerwcu następnego roku dzieci przedstawiły spektakl *Baba Jaga*. Odkonano go w sali „Sokoła”. Tym razem dystrybucją biletów zajęły się dzieci z najstarszych klas. Grono uchwaliło następujące ceny biletów (na konferencji z 20 czerwca 1923 r.): za I miejsce 4000 marek, II – 3000, za miejsca stojące 2000, a dla dzieci 1000 marek¹⁶. Dochód z tego przedstawienia pozostawiono do dyspozycji kierownika szkoły z przeznaczeniem na potrzeby szkolne.

Z reguły przedstawienia te cieszyły się dużym uznaniem i znaczną frekwencją. Grane dla środowiska, a szczególnie dla rodziców miały pokazać umiejętności ich dzieci i zachęcić do współpracy ze szkołą. Oprócz rozwijania zainteresowań uczniów, dostarczania przykładów i wzorców wychowawczych, przeżyć artystycznych – przedstawienia, uroczystości i imprezy miały także na celu zebranie pieniędzy na potrzeby szkolne: zakup pomocy naukowych, książek do biblioteki, pomoc dla uczniów biednych. Przykładem działań wychowawczych szkoły było także organizowanie kwest, zbiórek pieniędzy na różne cele.

Ważną rolę w procesie wychowawczym odgrywały wycieczki krajoznawcze po najbliższej okolicy lub w bardziej odległe regiony kraju. Miały one również walory dydaktyczne i ułatwiały realizację programów nauczania. Organizowanie wycieczek wiązało się z pozyskiwaniem środków finansowych. Liczba wycieczek organizowanych przez szkołę w dużej mierze uzależniona była od możliwości finansowych społeczności rodzicielskiej. Mimo materialnego niedostatku były one jednak organizowane i spełniały swoje zadania dydaktyczno-wychowawcze. Ich rolę docenił podczas konferencji rady pedagogicznej w dniu 19 maja 1934 r. inspektor szkolny Henryk Zahaczewski, który stwierdził: „...wycieczki mają na celu rozwijać u dziecka spostrzegawczość we wszystkich kierunkach. Aby mogły ten cel osiągnąć muszą być dobrze przemyślane. Więcej bowiem dać dziecku może taka wycieczka niż suche i nudne czytanie”¹⁷.

¹⁴ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

¹⁵ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 136.

¹⁶ Tamże, b. s.

¹⁷ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

Uczniowie szkoły tuchowskiej wyjeżdżali więc na wycieczki do Krakowa, Częstochowy i na Śląsk Często ich organizatorami byli szkolni katecheci.

Na konferencji nauczycielskiej odbytej w dniu 1 kwietnia 1933 r., wizytujący szkołę inspektor Henryk Zahaczewski, podzielił się z gronem pedagogicznym Tuchowa następującą refleksją:

„Przez długie lata ostatniej doby szkoła nastawiona była na dydaktyzm. Wychodzili z niej ludzie wykształceni, ale mało uświadomieni pod względem moralnym i społecznym, w stosunku zaś do państwa bierni obywatele. Nauka pokoleń nie może iść na marne. [...] Musimy więc i my, jako pokolenie żyjące na przełomie, podjąć ten wysiłek i ze szkoły stworzyć instytucję wychowawczą, która nie zaniedbując uczenia, będzie wychowywała. Ku temu zmierza już ustawa o ustroju szkolnym i w tym kierunku orientuje się społeczeństwo. Przy tej pracy wychowawczej dwa cele niech nam przyświecają: wychowajmy patriotyczne pokolenie młodzieży i kształmy wewnętrzną treść człowieka tj. człowieka pełnego cnót. Tych wielkich celów nie osiągniemy tylko nauczaniem, jeno wprowadzaniem dziecka w takie sytuacje życiowe, w których ono samo się wychowuje. Polega ono na wywołaniu u dzieci świadomości, że są one małym społeczeństwem, w którego rękach spoczywa rozwiązywanie zagadnień życiowych na terenie klasy, a pomyślnie ich rozwiązanie zależy wyłącznie od wysiłków poszczególnych jednostek”¹⁸.

Szkoła tuchowska w okresie międzywojennym starała się wszechstronnie oddziaływać na uczniów, kładąc główny nacisk na wychowanie państwowe, a od roku 1936 na państwowo-obywatelskie. W związku z tym rada pedagogiczna na konferencji z 17 września 1937 r. postanowiła dla starszych klas wprowadzić hasła oddające jego ducha: dla V – „Poznanie i umiłowanie miejsca rodzinnego i kraju”, VI – „Umiłowanie całej ludzkości”, VII – „Dobro Państwa najwyższym prawem”¹⁹. Oprócz haseł, przyjęto także wprowadzić dla młodzieży tych klas patronów w osobach bohaterów narodowych, jak np.: Józef Piłsudski, Stanisław Staszic.

Na terenie szkoły działały organizacje uczniowskie, które spełniały ważną rolę, polegającą na kształtowaniu postaw obywatelskich uczniów. Ich funkcjonowanie było ściśle wpisane w problematykę wychowawczej i ideowej pracy szkoły, którą precyzowały programy nauczania. Cele i zadania organizacji uczniowskich wynikały także z ogólnych założeń programu wychowania. Został on nakreślony w ustawie i statucie publicznych szkół powszechnych²⁰. Organizacje uczniowskie w szkołach powiatu tarnowskiego zaczęły powstawać zaraz po odzyskaniu niepodległości. Jednak ich zdecydowana większość powstała z początkiem lat 30. U podstaw ich dynamicznego rozwoju znajdowała się nowa ustawa o systemie oświaty, która bardzo wyraźnie kładła nacisk na wychowanie, zwłaszcza państwowe²¹.

¹⁸ Tamże b. s.

¹⁹ Tamże b. s.

²⁰ *Statut publicznych szkół powszechnych siedmioklasowych*. Załącznik do rozporządzenia Min. WRiOP. z dnia 21 listopada 1933 r., Dz. Urz. Min. WRiOP 1933, nr 14, poz.194, par. 59.

²¹ E. Juško, *Szkolnictwo powszechne w powiecie tarnowskim w latach 1918–1939*, Lublin 2003, s. 225–226.

Rolę i znaczenie organizacji uczniowskich w ramach działań wychowawczych szkoły podkreślił minister WRiOP Janusz Jędrzejewicz w swoim przemówieniu sejmowym w dniu 20 stycznia 1931 r. mówiąc, iż

„...szkoła powinna z jednej strony rozwinać instynkty i uczucia społeczne dzieci i młodzieży drogą wszelkiego rodzaju organizacji samorządowych, wspólnych zabaw i związków pracy, z drugiej zaś strony powinna pobudzić ich rozwój w kierunku zainteresowań najgłębszych oraz w kierunku ich przyszłego zawodu rozumianego jak najszerzej, w znaczeniu pracy twórczej w służbie idei społecznej i humanistycznej”²².

Na terenie placówek oświatowych inicjatorami powstawania organizacji uczniowskich najczęściej byli sami nauczyciele i kierownicy. Niekiedy organizacje te były tworzone w związku z zaleceniami władz oświatowych, szczególnie Rady Szkolnej Powiatowej (np. PCK).

Biorąc pod uwagę charakter i specyfikę działalności poszczególnych organizacji, można je podzielić na zajmujące się ogólnie wychowaniem poprzez rozwijanie zainteresowań dzieci oraz na kładące szczególny nacisk na elementy wychowania państwowego²³.

W roku szkolnym 1937/38 SKO zostało wprowadzone od kl. IV–VII, LMiK w kl. V i VI, LOPiP w kl. VII. Spółdzielnię uczniowską prowadzili uczniowie kl. VI, a jej członkami mogli być uczniowie z kl. V–VII. Także w tym roku powstało szkolne koło PCK, organizacyjnie podzielone na sekcje oraz Towarzystwo Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych²⁴.

Kronika parafii św. Jakuba w Tuchowie w zakresie organizacji uczniowskich działających na terenie miejscowej szkoły, potwierdza istnienie w roku szkolnym 1937/38 następujących organizacji: Polski Czerwony Krzyż, Szkolna Kasa Oszczędności, Liga Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwczołgowej, Liga Morska i Kolonialna, Krucjata Eucharystyczna, Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej (męskiej i żeńskiej)²⁵. Wśród uczniów szkoły działało założone w lipcu 1929 r. przez ks. Władysława Kapłańskiego Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej i Męskiej. Działalność Stowarzyszenia była wysoko oceniana przez władze kościelne, czego dowodem było zorganizowanie w dniu 26 czerwca 1938 r. w Tuchowie diecezjalnego zjazdu tej organizacji, w którym udział wzięł biskup Edward Komar (tab. 1).

Zadaniem Szkolnej Kasy Oszczędności było rozbudzanie w uczniach zmysłu i potrzeby oszczędności. Wymierne korzyści w postaci premii za składane w SKO oszczędności pobudzały u dzieci poszanowanie dla samej idei oszczędzania i wyrabiały przedsiębiorczość. Na konferencji nauczycieli rejonu XIII-

²² „Głos Nauczycielski” 1932, nr 20, s. 344; E. Juško, dz. cyt., s. 226.

²³ E. Juško, dz. cyt., s. 226.

²⁴ Tamże.

²⁵ Kronika parafii tuchowskiej, s. 63; S. Derus, *Tuchów. Miasto i gmina do roku 1945*, Tuchów 1992, s. 223.

tuchowskiego odbytej w dniu 29 kwietnia 1929 r. w szkole powszechnej w Mesznie Szlacheckiej, przewodniczący rejonu Adolf Wojtanowski polecił gorąco propagować wśród młodzieży ideę oszczędności, gdyż „...chodzi o to, by dziecko zrozumiało konieczność oszczędzania, nauczyło się oszczędzać i umiało zaoszczędzonych pieniędzy użyć”²⁶. W tuchowskiej siedmioklasowej szkole powszechnej, SKO funkcjonowała od roku szkolnego 1929/30. Nauczyciele podejmowali wysiłki, by zachęcać wychowanków do składania swych często bardzo drobnych sum pieniężnych na konto w Kasie. Na konferencji z dnia 25 października 1930 r. grono pedagogiczne omawiało sprawę działalności SKO. Leopold Kluger, kierownik szkoły, przedstawił wniosek wyznaczenia premii w kwocie 10–20 zł dla tych dzieci, które już w Kasie oszczędzają. Stanisław Wiatr zwrócił natomiast uwagę, by premię otrzymały dzieci najbiedniejsze, niemające możliwości oszczędzania. Broniąc swojego pomysłu, kierownik przedstawił spostrzeżenie, że wśród dzieci odkładających pieniądze jest wiele bardzo biednych, „którym uda się czasem zdobyć jakiś grosz i niosą go do Kasy, a premia zachęci je do dalszego składania”²⁷.

Tabela 1. Organizacje uczniowskie i ich opiekunowie w szkole im. S. Staszica w Tuchowie w roku szkolnym 1937/38

Nazwa organizacji (koła)	Opiekun
Liga Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej	Stanisław Wiatr
Szkolna Kasa Oszczędności	Stanisław Wiatr
Spółdzielnia uczniowska	Leopold Kluger
Liga Morska i Kolonialna	Leopold Kluger
Polski Czerwony Krzyż	Zdzisław Gieda
Krucjata Eucharystyczna	ks. Władysław Kapłański
Towarzystwo Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych	Maria Mikosowa

Źródło: Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

Na konferencji z dnia 12 czerwca 1936 r., dokonując podsumowania pracy wychowawczej za miniony semestr nauki, kierownik szkoły stwierdził: „Szkolna Kasa Oszczędności dała bardzo piękne wyniki, przedstawiające się sumą 464 zł oszczędności”²⁸. W roku szkolnym 1935/36 opiekunem SKO był Stanisław Wiatr, 1936/37 ksiądz katecheta Władysław Kapłański, 1937/38 ponownie Stanisław Wiatr, a w roku 1938/39 kierownik szkoły Leopold Kluger.

W październiku 1936 r. z inicjatywy uczniów z VII klasy grono pedagogiczne postanowiło powołać spółdzielnię uczniowską. Uchwała w tej kwestii

²⁶ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 122.

²⁷ Tamże, b. s.

²⁸ Tamże.

została podjęta na konferencji w dniu 5 października tego roku. Ze strony grona nauczycielskiego opiekę nad nią powierzono Stanisławowi Wiatrowi. Prowadziła ona sprzedaż przyborów szkolnych, słodczy, bułek dla uczniów szkoły, często po cenach niższych niż w sklepach. Niewielkie kwoty pochodzące z uzyskanych dochodów przeznaczane były na zakup pomocy dydaktycznych, książek do biblioteki, lub ewentualnie na pomoc dla dzieci biednych. W protokole konferencji z 14 czerwca 1938 r. znajduje się zapis podsumowujący działalność spółdzielni za rok szkolny 1937/1938: „Spółdzielnia uczniowska prosperowała dość dobrze, lecz wiele dzieci nie kupowało, chociaż przybory sprzedawane były poniżej cen sklepowych. Dochód uzyskany ze sprzedaży bułek przeznaczyl członkowie na bibliotekę i PCK”²⁹. W ramach działalności spółdzielni uczniowie wykorzystywali doświadczenie zdobyte przy prowadzeniu istniejącego już wcześniej sklepiu szkolnego.

Dane z protokołu z posiedzenia rady pedagogicznej z 29 kwietnia 1935 r. potwierdzają fakt założenia w szkole Ligi Morskiej i Kolonialnej. Celem tej organizacji było zbieranie funduszy na rozbudowę polskiej floty. Uczniowie płacili składki w wysokości 5 gr, przy czym uczniowie z rodzin ubogich byli zwolnieni z tej składki. Członkowie koła Ligi podzieleni byli na dziesięcio-osobowe zespoły, z których każdy otrzymywał pismo „Polska na Morzu”. W roku szkolnym 1934/35 opiekunem Ligi była Maria Mikosowa³⁰.

Na terenie szkoły działała także Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. Zajmowała się ona popularyzacją i popieraniem rozwoju w różnych formach polskiego lotnictwa.

W szkole im. Stanisława Staszica w Tuchowie funkcjonowało również szkolne koło Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych. Jego działalność była w tejże placówce niezwykle istotna w związku z zbieraniem funduszy na budowę nowego budynku³¹. Oprócz tego członkowie koła zajmowali się popularyzacją idei budowy nowych szkół powszechnych. Służył temu między innymi współorganizowany przez nich Tydzień Szkoły Powszechnej³².

Czynione były także systematyczne próby utworzenia samorządu uczniowskiego. W roku szkolnym 1935/36, kierownik szkoły Leopold Kluger polecił zorganizowanie w klasach od V do VII samorządu uczniowskiego. Miał on zajmować się opieką nad ubogimi uczniami, udzielaniem pomocy w akcji dożywiania, sprawdzaniem czystości i porządku w klasach, przygotowywaniem pomocy naukowych i opieką nad ptakami. W ramach samorządu miały działać

²⁹ Tamże, b. s.

³⁰ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

³¹ Nowy, murowany budynek oddano do użytku na początku 1938. Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

³² Tamże.

problemowe sekcji, np. porządkowa, pomocy koleżeńskiej, czytelnictwa, ochrony ptaków, zdobienia klas itp.

Ważną rolę na terenie szkoły odgrywało szkolne koło PCK. Utworzone ono zostało w roku szkolnym 1937/38. Opiekunem koła został Zdzisław Giełda. Zdając sprawozdanie z działalności prowadzonego przez siebie koła PCK stwierdził,

„że Koło było nastawione szczególnie na troskę o utrzymanie czystości osobistej, co dało duże wyniki. Prócz tego zajmowało się zbierką znaczków pocztowych i zużytego papieru, naprawą odzieży. Chłopcy pełnili dyżury na korytarzach, klatce schodowej i na podwórku, sprawdzając: czystość, porządek, prawidłowe zachowanie”³³.

Istotnym aspektem pracy opiekuńczej szkoły była organizowana przez placówkę pomoc materialna dla uczniów. Po zakończeniu wojny, na początku lat 20. XX w. występowało duże zubożenie społeczne, które pogłębiło się jeszcze w latach kryzysu. Do szkół uczęszczała coraz większa grupa dzieci głodnych, bez podręczników, przyborów szkolnych, mająca problemy z odzieżą czy obuwem. Brak tych ostatnich był też częstym powodem niskiej frekwencji uczniów w okresie zimowym.

Zniszczenia powojenne, wielki kryzys gospodarczy, narastające bezrobocie, strajki, klęska powodzi, która nawiedziła tereny powiatu tarnowskiego w 1934 r. powodowały, iż zarówno w miastach, jak w środowiskach wiejskich znajdowały się rodziny dotknięte głodem, biedą, dla których pomoc ze strony szkoły miała istotne znaczenie. Zubożenie na wsi było znacznie większe niż w mieście, również skala potrzeb była większa. Różnice były widoczne m.in. na przykładzie szkoły tuchowskiej, bowiem wśród uczęszczających do niej dzieci duża liczba pochodziła ze wsi. Troska i niepokój nauczycieli tuchowskich o byt i warunki, w jakich wychowywały się dzieci w niezwykle trudnych ekonomicznie latach istnienia Drugiej Rzeczypospolitej, znajduje swoje odzwierciedlenie w protokołach z posiedzeń rad pedagogicznych.

Kierownicy szkół, nauczyciele podejmowali starania, by z różnych źródeł pozyskiwać środki na pomoc dla dzieci z rodzin biednych. Szkoła powszechna w Tuchowie podejmowała różnorodne akcje mające w konsekwencji przynieść możliwość wsparcia materialnego najbiedniejszych uczniów, poprzez dożywianie, zakup ubrań, butów, podręczników czy innych pomocy niezbędnych do nauki. Dzieci z rodzin biednych corocznie otrzymywały darmowe podręczniki kupowane ze środków uzyskiwanych z przedstawień szkolnych lub rabatu za hurtowo kupowane książki. Czyniono próby i starania tworzenia wspólnie z rodzicami komitetu opieki nad „ubogą dziatwą szkolną”³⁴.

³³ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

³⁴ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

Środki finansowe również zdobywane były w różny sposób. Z jednej strony były one pozyskiwane z zewnątrz: od rad szkolnych miejscowych, komitetów rodzicielskich, funduszy dla bezrobotnych, sponsorów (dwory ziemiańskie), władz samorządowych. Dużą pomoc świadczył także Kościół katolicki – księża katecheci.

Z drugiej strony szkoła sama starała się wypracowywać własne środki. Uzyskiwano je z przychodów sklepików szkolnych, wystawianych przedstawień, wpisowego, kwesty przeprowadzanej na organizowanych przez szkoły imprezach i balach charytatywnych, które organizowane były m.in. przez Związek Panien Miejskich, którego założycielem i kierownikiem była nauczycielka szkoły tucho-wskiej Maria Rudnicka³⁵.

Na uwagę w zakresie przeznaczania środków na dożywianie dzieci biednych zasługuje Rada Szkolna Miejskowa, która w latach 1927–1937 przekazała na ten cel kwotę 1630 zł. (tab. 2) Część pieniędzy była przekazywana także na zakup przyborów szkolnych dla biednych dzieci.

Tabela 2. Kwoty przeznaczone przez Radę Szkolną Miejskową na dożywianie dzieci w latach 1927–1937

Rok	Kwota, zł
1927	–
1928	180
1929	150
1930	200
1931	200
1932	200
1933	–
1934	200
1935	200
1936	150
1937	150
Razem	1630

Źródło: Księga protokołów Rady Szkolnej Miejskowej w Tuchowie, strony różne.

W lutym 1926 r. został zorganizowany bal mieszczański, z którego dochód przeznaczono na zakup ubrań dla najbiedniejszych dzieci. W organizację balu zaangażowani byli także nauczyciele miejscowej szkoły³⁶.

Ważne znaczenie miało dożywianie uczniów. Akcja ta na terenie powiatu tarnowskiego wykazywała duże potrzeby w tym zakresie i olbrzymie zaangażo-

³⁵ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 134.

³⁶ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 30.

żowanie w ten problem nauczycieli. Na ogół korzystnie przebiegała w miastach Tarnowie czy Tuchowie. Dużo słabiej natomiast, czasem wręcz niewystarczająco, na wsi.

W protokole z posiedzenia grona nauczycielskiego szkoły ludowej w Tuchowie z 17 maja 1918 r. znajdują się odpowiedzi na okólnik Rady Szkolnej Okręgowej w Tarnowie „W sprawie odżywiania dzieci”. Mimo iż protokół wykracza poza zakres chronologiczny niniejszych rozważań, warty jest analizy, gdyż problem odżywiania dzieci, który ukazuje występował analogicznie w późniejszym okresie jeszcze na długo po odzyskaniu niepodległości. Znajduje się w nim zapis charakteryzujący konsekwencje niedożywiania dla zachowania uczniów: „Niedostateczne odżywianie sprawia, że dzieci myślą ociężałe a pilność w nauce i uczęszczaniu do szkoły jest zwykle słabą”, „nużą się szybko i chęć do zabaw i gier objawia się u nich słabiej”³⁷.

Ważną rolę w zakresie dożywiania uczniów spełniały świetlice szkolne. Były one miejscem dożywiania uczniów, służyły do organizowania zabaw i dodatkowej nauki pozalekcyjnej.

Także w szkole powszechnej w Tuchowie istniała świetlica. Została ona uruchomiona 19 grudnia 1932 r. Oprócz zajęć o charakterze wychowawczo-dydaktycznym prowadzone było w niej również dożywianie dzieci z rodzin bezrobotnych. W zależności od posiadanych środków finansowych, świetlica prowadziła ciągłą działalność lub tylko okresową, np. w trakcie ferii. Do pomocy w organizowaniu zajęć świetlicowych szkoła próbowała włączyć niepracujące matki. Na konferencji rady pedagogicznej w 14 października 1936 r. kierownik szkoły Leopold Kluger zaproponował włączenie do pracy w świetlicy „panien nie mających jeszcze stałej posady”³⁸.

Warunki życia znacznej części dzieci tuchowskich szkół powszechnych pozbawione były troski o higienę i niezadawalające pod względem odżywiania. Jednak trudno jest ocenić stan zdrowotny uczniów, gdyż nie mieli oni zapewnionej stałej opieki lekarskiej. Władze szkolne zwracały dużą uwagę na zachowanie przynajmniej minimum warunków higienicznych. Na posiedzeniu rady pedagogicznej w 2 września 1921 r., inspektor szkolny Jan Lubowiecki zwrócił uwagę nauczycielom na ten problem: „...wielką wagę należy przywiązywać do zewnętrznego wyglądu dzieci i czystości w szkole, nie tylko ze względu estetycznych lecz także zdrowotnych”³⁹.

³⁷ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 75.

³⁸ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

³⁹ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 122.

Do obowiązków nauczycieli należała także kontrola czystości ciała i ubrania uczniów. Wynikało to z przepisów prawnych, które wyraźnie mówiły, iż „czuwanie nad czystością i stanem zdrowia dziatwy szkolnej, jak dopilnowanie porządku w lokalach szkolnych jest jednym z ważnych obowiązków nauczycielstwa”⁴⁰.

Problematyka higieny szkolnej była często przedmiotem obrad rad pedagogicznych oraz konferencji rejonowych. Na ich posiedzeniach pojawiły się tematy szkoleniowe z tego zakresu, np. 20 maja 1926 r. nauczyciele zebrani na konferencji rejonowej w Tuchowie dyskutowali o problemach zdrowotnych uczniów. Referat wygłosiła nauczycielka szkoły tuchowskiej Henryka Moskalowa. Wywołał on wśród zgromadzonych nauczycieli ożywioną dyskusję w trakcie, której pojawił się postulat zgłoszony przez Marię Rudnicką prowadzenia w szkołach badań dzieci przez szkolnego lekarza. Na zarzuty nauczycieli, iż za zły stan higieny w szkołach odpowiadają kierownicy, Adolf Wojtanowski, kierownik tuchowskiej placówki zaznaczył, że „budżety szkolne są za szczupłe nie pozwalają na zakup niezbędnych środków i na wynagrodzenie dla lekarza szkolnego, tym bardziej że władze szkolne nawołują do oszczędności”⁴¹.

Kierownicy szkoły starli się wdrażać wśród uczniów zasady higieny. Zwracali również uczącym uwagę na tą kwestię. Na posiedzeniu rady pedagogicznej w dniu 28 marca 1933 r., kierownik Leopold Kluger wydał zarządzenie „aby konsekwentnie i usilnie dążyć do poprawy stanu higieny w szkole”⁴². Starano się to czynić po przez uświadamianie uczniom skutków braku utrzymywania higieny osobistej, organizowanie w szkole wspólnego mycia rąk, wdrażanie wśród uczniów młodszych klas haseł związanych z edukacją zdrowotną np.: w kl. I „Czystość”, kl. II „Czystość ubrań” itp., organizowane były dyżury uczniów klas starszych, podczas których kontrolowali oni czystość swoich kolegów i koleżanek, sprawdzali czystość klas po odbytych zajęciach. Ponieważ nauczyciele nie mieli wpływu na higienę osobistą dzieci w domu, tematykę tę poruszali także na zebraniach z rodzicami.

Na posiedzeniach rad pedagogicznych nauczyciele często interesowali się wyposażaniem pomieszczeń klasowych w środki czystości, np. problem ten był przedmiotem obrad rady 6 lutego 1931 r., na której kierownik szkoły poinformował nauczycieli, iż do każdej klasy zakupione będą ręczniki i mydło⁴³. Często dyskutowana była również kwestia szerzącej się gruźlicy.

⁴⁰ Dz. Urz. Min. WROIP, 1919, nr 4, poz. 8 – Czuwanie nauczycieli nad czystością dziatwy szkolnej.

⁴¹ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 42.

⁴² Tamże, b. s.

⁴³ Tamże.

Zagadnieniem tym zajmowało się też szkolne koło PCK. Celem koła było propagowanie zasad higieny, ładu i kultury życia codziennego szczególnie w klasach starszych. W sprawozdaniu z działalności szkolnego PCK w 1938 r., jego opiekun Zdzisław Giełda donosił, iż dzięki staraniom członków koła PCK „każda klasa otrzymała w bieżącym roku szczotkę do ubrania i nożyczki do paznokci”⁴⁴. Jednak sprawozdania z działalności koła często były zbyt optymistyczne. Na posiedzeniu rady pedagogicznej w dniu 25 marca 1939 r., kierownik zarzucił opiekunowi koła, że zbyt mała liczba uczniów bierze udział w jego działalności, a jego kontakty z wychowawcami klas są sporadyczne. Brakowało także sprawozdań dzieci z działalności koła⁴⁵.

Brak odpowiedniej wysokości środków finansowych na higienę uczniów, niemożność zatrudnienia lekarzy na potrzeby szkolne powodowały, że problemy higieny były niezwykle trudne do rozwiązania. Czasem sporadycznie w szkole pojawiła się tylko higienistka, która opracowywała krótkie sprawozdanie z zakresu higieny, w których stwierdzała u dzieci skrzywienia kręgosłupa, niedowagę, anemię, powiększone węzły chłonne, próchnicę zębów, krzywicę, płaskostopie, gruźlicę. Były to najczęściej informacje, które pozostawały na papierze formularzy, gdyż dalsze badania były niesystematyczne, a brak środków finansowych nie pozwalał rodzicom na kupno lekarstw.

Oprócz szkoły, także rodzice winni zwracać uwagę na przestrzeganie przez dzieci podstawowej higieny w domu. Zmiany świadomościowe wśród rodziców przebiegały jednak niezwykle powoli. Duże zubożenie powodowało, że w pierwszej kolejności kupowane były artykuły spożywcze, ubrania, a dopiero potem środki czystości. Warunki domowe dzieci wiejskich były również trudne. Większość z nich mieszkała w jedno- lub dwupokojowych przeludnionych mieszkaniach, nie miała też osobnego łóżka.

Oprócz higieny osobistej w domu ważne było również, zapewnienie uczniom higienicznych warunków nauki w szkole. Urządzenia sanitarne istniały tylko w szkołach miejskich bądź na wsi w nowo oddawanych do użytku budynkach. W szkole tuchowskiej istniał natomiast problemem korzystania z ubikacji szkolnej przez miejscową ludność, co stwarzało szkole szereg problemów natury wychowawczej, ale i zwiększało ryzyko występowania chorób zakaźnych wśród uczniów.

Brak odpowiednich warunków higienicznych w domu i dużej części szkół, złe jakościowo i jednostronne odżywianie, wykonywanie czasem długiej i ciężkiej pracy, zbyt mała liczba godzin snu, niedostateczny wypoczynek, wykorzystywanie dzieci do pracy w gospodarstwach wiejskich w konsekwencji powodowało,

⁴⁴ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

⁴⁵ Tamże.

iż znaczna była liczba dzieci „w miastach wątlących o wybujałym wzroście, dzieci białych, anemicznych i niedostatecznie wyrosniętych na wsi”⁴⁶. Sytuacja taka występowała wydatnie w szkole tuchowskiej, do których uczęszczały dzieci zarówno z obszaru miasta, jak i terenów wiejskich.

Znaczenie rozwijania u uczniów zachowań zdrowotnych dostrzegali władze szkolne. Inspektor szkolny Stefan Mucha podczas spotkania z nauczycielami w szkole im. S. Staszica w dniu 27 maja 1930 r. stwierdził: „...dziecko musi wynieść ze szkoły zamiłowanie czystości, tym bardziej że należymy do narodu nie odznaczającego się jej zbytkiem”⁴⁷.

W nowej rzeczywistości tworzącego się niepodległego państwa polskiego, szkoła jako instytucja kształcąca i wychowująca spotykała się ze strony znacznej części rodziców z niechęcią, obojętnością, a niekiedy nawet wrogością. Niedostateczny stan świadomości tej grupy rodziców nie pozwalał im na zrozumienie znaczenia i roli kształcenia, zwłaszcza że posyłanie dzieci do szkoły pociągało za sobą również wydatki finansowe. Ten stan rzeczy był w dużej mierze spuścizną po polityce zaborcy, któremu nie zależało na rozwoju intelektualnym społeczeństwa, zwłaszcza wiejskiego. Jego trudną sytuację materialną pogłębiły działania wojenne, a władze odradzającej się Polski nie były w stanie rozwiązać wielu problemów natury społecznej.

Trudności natury ekonomicznej powodowały, że dzieci na wsi, ale często także i w mieście, z konieczności podejmowały pracę. Dzieci wiejskie zaangażowane w prace polowych nie uczęszczały do szkoły zbyt regularnie. W większości rodzin gros pieniędzy przeznaczany był na zakup artykułów żywnościowych i ubrań. Zakup podręczników, przyborów szkolnych i książek był wydatkiem przekraczającym możliwości finansowe dużej części rodzin.

Na tle takiej sytuacji społecznej wyraźnie widać, że istnienie szkoły dla wielu niezamożnych rodziców, ale i dla borykających się z kłopotami finansowymi lokalnych samorządów, było zbędne i niepotrzebne. Kierownicy szkół i nauczyciele często odczuwali niechęć lokalnych władz wobec działań oświatowych.

W takiej sytuacji na działalność szkoły bardzo duży wpływ miała postawa rodziców. Z przejawem niezrozumienia ze strony zarówno tychże, jak i władz gminy zetknęli się nauczyciele na spotkaniu w dniu 23 marca 1919 r. Nieświadomi rodzice obarczyli winną za brak opału w szkole jej kierownika i nauczycieli, używając przy tym w stosunku do nich niewybrednych określeń m.in. „hańba wam”, „odebrać im pensje”⁴⁸. W odpowiedzi na to znieważeni

⁴⁶ Okólnik nr 35 z dnia 22 kwietnia 1937 r. (II-3240/37) w sprawie postawy młodzieży szkolnej.

⁴⁷ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

⁴⁸ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 83–84.

przy uczniach nauczyciele zwrócili się do władz starostwa w Tarnowie o wszczęcie postępowania karnego wobec rodziców i burmistrza gminy, który nie zapobiegł zaistniałej sytuacji⁴⁹.

Niezwykle istotne stały się działania ze strony nauczycieli, w celu nawiązania z rodzicami kontaktu, co przyniosło wymierne efekty dla obu stron. Problem ten był także przedmiotem zainteresowań władz oświatowych. Podczas jednej z konferencji dla kierowników szkół, inspektor szkolny stwierdził:

„... należy zastanowić się, w jaki sposób nawiązać nici pomiędzy domem, a szkołą i społeczeństwem i szkołą, aby tę ostatnią zbliżyć do życia. Praca szkolna ma się odbywać w ścisłym kontakcie z domem. Szkoła przez ową pracę i wpływ musi przetworzyć środowiska, w którym się znajduje. Nauczyciel ma w rękach możliwość kształcenia życia i społeczeństwa”⁵⁰.

W trakcie spotkań z rodzicami, nauczyciele starali się omawiać zarówno sprawy dydaktyczne, jak i wychowawcze. Trudnym tematem były m.in. kwestie nieuczęszczania do szkoły. Niejednokrotnie nauczyciele musieli wykazywać dużo cierpliwości, umiejętności perswazji i okazywania konkretnej pomocy, ażeby ten problem rozwiązać. Wysyłane w różnych odstępach czasowych upomnienia nie przynosiły żadnych rezultatów. Nauczyciele starali się do pewnego stopnia zrozumieć przyczyny nieuczęszczania dzieci do szkoły. Dzieci wykonywały konkretną pracę, za którą niezamożni rodzice nie mogli zapłacić sezonowym robotnikom.

Ważne było także uświadamianie rodziców o zachowaniu ich dzieci po zajęciach lekcyjnych, podczas ferii, kiedy to nauczyciele tracili bezpośredni kontakt z uczniami. Szczególnie przed feriami i wakacjami organizowali wychowawcy wiece dla rodziców, podczas których omawiane były kwestie bezpieczeństwa dzieci i kultury zachowania.

Nauczyciele świadczyli pomoc dzieciom z rodzin o trudnej sytuacji materialnej. W ten sposób uzyskiwali sympatię rodziców. W listopadzie 1932 r. nauczyciele tuchowscy we współpracy z rodzicami utworzyli komitet opieki na „ubogą dźwiatwą szkolną”⁵¹.

Problem współpracy znalazł również swoje odzwierciedlenie na konferencji nauczycieli XIII rejonu (tuchowskiego) w dniu 4 grudnia 1924 r. Podczas tej konferencji stwierdzono, iż w nawiązaniu lepszych stosunków z rodzicami winno pomóc utworzenie w szkole komitetu rodzicielskiego i systematyczne organizowanie wywiadówek⁵².

Komitet rodzicielski został utworzony, a jego przedstawiciele uczestniczyli w organizowaniu uroczystości, naprawiali sprzęt szkolny, brali udział

⁴⁹ Tamże, s. 82–85.

⁵⁰ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 11.

w remontach oraz udzielali pomocy uczniom z rodzin o trudnej sytuacji materialnej. Działalność komitetów rodzicielskich w zakresie pomocy materialnej polegała na przeznaczaniu środków finansowych na dożywianie dzieci (organizowanie dożywiania), zbieraniu odzieży, obuwia, czasem lekarstw. Z pieniędzy komitetów dla uczniów biednych organizowany był wypoczynek letni lub zimowy: kolonie, półkolonie, obozy, wycieczki. Opiekunami Komitetu w roku szkolnym 1938–1939 były nauczycielki: Maria Mikosowa i Zofia Osuchowska⁵³.

Realizując zadania wychowawcze i opiekuńcze, szkoła powszechna w Tuchowie starała się jak najściślej współpracować z rodzicami i lokalnym środowiskiem. Pozytywny kontakt z rodzicami, którzy akceptowali działalność szkoły, miał dla niej ogromne znaczenie zarówno w wymiarze materialnym, jak i psychologicznym. Rodzice na miarę swoich skromnych możliwości materialnych, a przede wszystkim komitety rodzicielskie prowadziły w różnych formach akcje pomocy dzieciom biednym. Do działań tych włączali się także nauczyciele, tworząc klimat wzajemnej współpracy.

Systematyczne działania podejmowane przez nauczycieli oraz postępujące z biegiem czasu zmiany w mentalności rodziców pozwalały nawiązywać pozytywną współpracę, która umożliwiała szkole osiągać znacznie lepsze wyniki w pracy wychowawczej.

Problematyka pracy wychowawczej szkoły wiąże się nierozłącznie z klasyfikowaniem uczniów pod względem zachowania. Grono nauczycielskie rozpatrywało ostateczne decyzje związane z ocenianiem uczniów z zachowania na posiedzeniach rady pedagogicznej. Wtedy też ustalano kryteria. Braki źródłowe w zakresie klasyfikacji, w szczególności brak materiałów o charakterze statystycznym, uniemożliwiają prześledzenie samego procesu klasyfikacji. Niemniej jednak protokoły z posiedzeń rady pedagogicznej ukazujące całokształt funkcjonowania szkoły w sposób opisowy, pozwalają na analizę i ocenę sposobu rozwiązywania problemów wychowawczych i niektórych aspektów związanych z ocenianiem z zachowania przez nauczycieli tuchowskiej szkoły powszechnej.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli liczba uczniów, którzy uzyskiwali obniżone do najniższego poziomu oceny z zachowania, nie była duża. Najczęstsze powody obniżania ocen to: lekceważący stosunek do nauczycieli, demoralizację innych uczniów, kradzież, za wałęsanie się wieczorami, gorszące zachowanie w szkole i poza szkołą, wykroczenia przeciw obyczajności, opuszczanie nauki. Kryteria oceniania z zachowania omawiano w szkole siedmioklasowej w Tuchowie między innymi na konferencji nauczycielskiej z 14 grudnia 1934 r., ustalając, że wpływ na nią ma „zachowanie się w szkole i poza szkołą, pilność, obowiązkowość w pracy i stosunki domowe każdego dziecka”⁵⁴.

⁵³ Tamże, b. s.

⁵⁴ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

Tabela 3. Klasyfikowanie uczniów z zachowania w latach szkolnych 1918–1939
(dane z konferencji kończących rok szkolny)

Rok szkolny	Motywacja obniżania ocen z zachowania
1918–1919	obniżono ocenę 2 uczniom (uczennicy i uczniowi) na mniej niż odpowiednią za kłócenie się z gospodarzem klasy, krnąbrność i nieposłuszeństwo
1919–1920	obniżono ocenę 1 uczennicy na mniej niż odpowiednią za krnąbrne zachowanie
1920–1921	obniżono ocenę 7 uczniom na mniej niż odpowiednią za opuszczanie nauki, wałęsanie się poza szkołą oraz kradzież
1921–1922	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1922–1923	obniżono ocenę z zachowania 1 uczennicy za wałęsanie się wieczorem z chłopcem
1923–1924	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1924–1925	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1925–1926	obniżono ocenę z zachowania 1 uczniowi za nieposłuszeństwo
1926–1927	obniżono ocenę z zachowania 6 uczniom za wykroczenia przeciw obyczajności, wyrwanie drzewek, kradzież, aroganckie zachowanie się wobec nauczycieli, wałęsanie po szkole
1927–1928	obniżono ocenę z zachowania 4 uczniom za ublizanie gospodarzowi klasy, gorszące się zachowanie, wałęsanie się poza szkołą i kradzież
1928–1929	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1929–1930	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1930–1931	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1931–1932	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1932–1933	obniżono ocenę z zachowania 2 uczniom za demoralizację innych uczniów i kradzież
1933–1934	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1934–1935	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1935–1936	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1936–1937	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1937–1938	nie było przypadku obniżenia oceny z zachowania
1938–1939	kilku uczniom obniżono ocenę do dostatecznej, 1 uczniowi do niedostatecznej za lekceważący stosunek do nauczycieli

Źródło: Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), strony różne; Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), strony różne.

Z analizy protokołów z posiedzeń rady pedagogicznej w szkole im. Stanisława Staszica wynika, iż zdarzały się także przypadki używania przez uczniów alkoholu i papierosów. Na konferencji klasyfikacyjnej za pierwszy semestr roku szkolnego 1924/25 z tego powodu obniżono ocenę z zachowania do najniższego – IV stopnia czterem chłopcom⁵⁵. Chcąc przeciwdziałać temu zjawisku, nauczyciele postanowili zwrócić się pisemnie do Starostwa w Tarnowie z prośbą o wydanie okólnika do właścicieli szynków o bezwzględny zakaz

⁵⁵ Tamże, s. 16.

sprzedawania napojów alkoholowych dzieciom szkolnym. Główną przyczyną sięgania dzieci po alkohol był wpływ środowiska i często lekceważący stosunek do tego problemu samych rodziców. Na konferencji 21 stycznia 1924 r. grono nauczycielskie postanowiło „surowo” upomnieć rodziców nadużywającego alkoholu ucznia z 3 klasy, „...aby zaprzestali podawać dziecku wódkę”⁵⁶. Często także organizowano dla uczniów lekcje i pogadanki, mające na celu uświadomić ich o zagrożeniach związanych z nadużywaniem alkoholu i papierosów. Inną formą przeciwdziałania problemowi były konkursy o tematyce propagującej trzeźwość. Dla przykładu: konkurs na najciekawsze wypracowanie pt. „Trzeźwość w życiu rodziny” zorganizowano dla uczniów w roku szkolnym 1935/36⁵⁷.

Innym niezwykle negatywnym zjawiskiem, z jakim spotykali się nauczyciele tuchowscy u swoich wychowanków, były kradzieże. Nierzadkie były przypadki obniżania oceny z obyczajów uczniom z tego właśnie powodu. Na konferencji kończącej pierwszy semestr roku szkolnego 1924/25 IV stopień z zachowania za kradzież otrzymało czworo uczniów⁵⁸. Jeden z nich dopuścił się kradzieży pieniędzy z puszek w kościele. Walka z tym problemem była niezwykle trudna, gdyż wynikał on w dużej mierze z mentalności i przyzwyczajień uczniów i biernej aprobaty ich rodziców. Stąd też nauczyciele starali się wzbudzać wśród dzieci poczucie poszanowania dla cudzej własności. Działania na tym polu podejmowały także organizacje uczniowskie. Na konferencji 16 grudnia 1935 r. kierownik Leopold Kluger stwierdził: „kradzieże w szkole prawie zupełnie ustały, nie znaczy to jednak aby przestać czuwać nad tą sprawą”⁵⁹.

W tuchowskiej szkole zdarzały się też przypadki uczniów pochodzących z rodzin patologicznych. Na konferencji 11 stycznia 1922 r. nauczyciele rozpatrywali kwestię ucznia IV kl., który włamywał się do prywatnych mieszkań w celu kradzieży pieniędzy. Sytuację rodzinną dziecka charakteryzuje protokolarny zapis: „Ojciec jego jest nałogowym pijakiem, toteż dziecko to jest niejednokrotnie świadkiem scen nawet takich, które nigdy nie powinny widzieć światła dziennego”⁶⁰. Przez wzgląd na dobro całej społeczności uczniowskiej chłopiec został wydalony ze szkoły, a jego sprawa trafiła do sądu opiekuńczego. Nauczyciele starali się zorganizować pomoc dla uczniów pochodzących z środowisk patologicznych. Na konferencji rady z dnia 18 listopada 1931 r. kierownik

⁵⁶ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.),

⁵⁷ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

⁵⁸ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 16.

⁵⁹ Tamże, b. s.

⁶⁰ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 130.

Leopold Kluger proponował, aby zająć się bezdomnym uczniem, którego ojciec przebywał w więzieniu, a on sam pozostawał bez opieki rodzicielskiej⁶¹.

Do uczniów, którym obniżano zachowanie, należały dzieci pochodzenia żydowskiego. Na posiedzeniu rady pedagogicznej z 20 stycznia 1923 r. grono nauczycielskie uchwaliło aby obniżyć ocenę z zachowania do III stopnia uczniom wyznania mojżeszowego za systematyczne opuszczanie nauki w sobotę⁶².

Kierownicy szkoły w Tuchowie kładli duży nacisk na obecności nauczycieli na nabożeństwach w kościele wraz z uczniami. O obowiązku pilnowania i opieki nad dziećmi podczas mszy kierownik Leopold Kluger przypominał między innymi na konferencji z 11 czerwca 1935 r.⁶³. Kwestie zachowania w kościele miały również wpływ na ocenę z zachowania ustalaną przez grono na konferencjach klasyfikacyjnych. O ingerencji nauczycieli w postawę uczniów podczas ich pobytu na nabożeństwach świadczy ich dyskusja, jaka miała miejsce na posiedzeniu rady pedagogicznej 6 października 1923 r., a dotyczyła uregulowania sprawy klęczenia. Uchwalono, że dzieci mają klęczeć w cieplejszych porach roku od „sanctus” do komunii św. i w czasie błogosławieństwa, zaś w zimie powinny klęczeć podczas podniesienia, komunii św. i błogosławieństwa. Szczegółowo ustalono też porządek i kolejność w trakcie wychodzenia dzieci z kościoła⁶⁴.

Grono nauczycielskie szkoły powszechnej w Tuchowie podejmowało działania w zakresie pracy wychowawczo-opiekuńczej, zgodne z zaleceniami władz oświatowych. Organizowano uroczystości rozbudzające w wychowankach uczucia patriotyczne, propaństwowe i religijne, okolicznościowe imprezy oraz wycieczki posiadające walory zarówno wychowawcze, jak i dydaktyczne. Zakładano w szkole koła organizacji uczniowskich takich jak: Szkolna Kasa Oszczędności, Spółdzielnia Uczniowska czy Polski Czerwony Krzyż, które kształtowały u dzieci postawy obywatelskie i przygotowywały do życia w społeczeństwie. Dla najuboższych dzieci, szczególnie z terenów wiejskich, organizowana była pomoc materialna w postaci dożywiania, zakupu ubrań, butów, podręczników, a także pomocy niezbędnych do nauki. W tuchowskiej szkole powszechnej funkcjonowała również świetlica szkolna. Mimo iż nie dysponowano środkami finansowymi pozwalającymi na zatrudnienie lekarza szkolnego, nauczyciele wraz z kierownikiem starali się nie tylko dbać o higienę wśród uczniów, ale także rozwijać w nich świadomość jej potrzeby. W realizacji zadań

⁶¹ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

⁶² Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), b. s.

⁶³ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 14 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), s. 16.

⁶⁴ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), b. s.

wychowawczych i opiekuńczych, nauczyciele Szkoły im. S. Staszica starali się współpracować z rodzicami i lokalnym środowiskiem, pozyskując ich zaufanie i życzliwość.

THE PROBLEMS OF EDUCATIONAL AND YOUTH CARE WORK
IN S. STASZIC PUBLIC SCHOOL IN TUCHOW IN THE INTERWAR PERIOD

Summary. The article deals with problems concerning educational and youth care work of the Public School in Tuchow in the interwar period. The issues that pertained to it include organizing school ceremonies of patriotic, pro-national and religious nature, occasional school events and excursions. The children from the poorest families received material help in the form of extra food, purchase of clothes, shoes school manuals and other equipment necessary for learning. A school day-room also functioned in the school. The students participated in church services.

Key words: public education, educational and youth care work of schools, the town of Tuchow